

Κοινωνικές τάξεις στην κοινωνία του χωριού μου ως τα μέσα του 20^{ου} αιώνα

Πηγαίνω τα καλοκαίρια στο χωριό μου , βλέπω τους νέους και τις νέες στην παραδοσιακή « βόλτα » τους ,εκεί στο δρόμο του Σχολείου, και δεν μπορώ να ξεχωρίσω ποιο είναι παιδί φτωχού ή πλούσιου, γραμματιζούμενου ή αγράμματος, χωριάτη ή πρωτευουσιάνου. Κι αυτό όχι μονάχα από το ντύσιμό τους και την εξωτερική εμφάνισή τους γενικά, αλλά και από τις πληροφορίες για το επίπεδο σπουδών τους, τη συγκρότησή τους και την επένδυση στο επιστημονικό τους μέλλον. Και θυμάμαι τα χρόνια τα δικά μου, τότε που οι νέοι έφερναν την ταμπέλα της κοινωνικής τους προέλευσης και χαρακτηρίζονταν ανάλογα μ' αυτήν, άσχετα με την όποια προσωπική τους αξία . Τότε που υπήρχαν ακόμη τα *σόια* και τα *τζάκια*, οι πατρίκιοι και οι πληβείοι ...

Ως τα μέσα περίπου του 20^{ου} αιώνα η κοινωνία του χωριού μας παρέμενε βαθιά ταξική :

Τ' αφεντικά ήταν οι κάτοχοι της γης και των μέσων παραγωγής. Κατείχαν τους ελαιώνες, τους καλλιεργήσιμους αγρούς, τους βοσκότοπους. Δικά τους ήταν τα άλογα, τα μουλάρια, τα βόδια, τα κοπάδια με τα αιγοπρόβατα. Δικά τους ήταν επίσης οι αποθήκες ,οι στάβλοι, οι αχυρώνες, και όλα τα μέσα καλλιέργειας και αποθήκευσης της εποχής εκείνης (αλέτρια, ντουγένια, κιούπια, βαρέλια, λάντζες κτλ.).

Τα αφεντικά επιστατούσαν και επέβλεπαν τους εργάτες που εργάζονταν στα κτήματά τους. Μεριμνούσαν για τη διάθεση των προϊόντων τους , τη διαχείριση και την εκμετάλλευση γενικά της περιουσίας τους. Η τάξη τους ήταν ανάλογη με τις τάξεις των ιππέων και των ζευγιτών της αρχαίας Αθήνας.

Στ' αφεντικά θα πρέπει να συμπεριλάβει κανείς την **Εκκλησία** και την **Κοινότητα**. Η πρώτη είχε την κυριότητα, τη νομή και την εκμετάλλευση μεγάλων εκτάσεων (ελαιώνων, αγρών, λιβαδιών κ.ά.) και η δεύτερη τους οικονομικούς πόρους από τον δασικό πλούτο της περιοχής (μεταλλεία λευκολίθου, ξυλεία, ρητίνη, υδάτινοι πόροι κ.ά.).

Οι εργάτες ήταν οι κατά κανόνα ακτήμονες ,αυτοί που κατά τη λαϊκή έκφραση « δεν είχαν μια ελιά να κρεμάσουν τον τρουβά τους». Δούλευαν μεροκάματο στα κτήματα των αφεντικών : Όργωναν ,έσπερναν, θέριζαν τα χωράφια. Αλώνιζαν, λίχνιζαν, αποθήκευαν τους καρπούς. Έσκαβαν , ράβδιζαν και κλάδευαν τις ελιές, Καλλιεργούσαν τ' αμπέλια, έβοσκαν τα κοπάδια ,έκαναν την όποια χειρονακτική εργασία ζητούσε το αφεντικό. Μεροκάματο σήμαινε δουλειά χωρίς ανάσα από την ανατολή μέχρι τη

δύση του ήλιου . Η πληρωμή τις περισσότερες φορές γινόταν με μηνών καθυστέρηση ,τις περισσότερες φορές σε είδος (σιτάρι, λάδι , ένα ζεύγος παπούτσια ή ό, τι άλλο διέθετε το αφεντικό) και σπάνια σε χρήμα.

Δίπλα στους εργάτες και οι εργάτριες, που δούλευαν όλη μέρα « για ένα κομμάτι ψωμί ». Ξεκινούσαν από τα ξημερώματα, πεζοπορούσαν μια και δυο ώρες να φτάσουν στο κτήμα του αφεντικού κι εκεί ν' αρχίσουν, ανάλογα με την εποχή, το τσάπισμα, το βοτάνισμα, το θέρισμα, το μάζεμα της ελιάς. Και με τη δύση του ήλιου τον ίδιο ποδαρόδρομο και πάλι για την επιστροφή με την ψυχή στο στόμα στο χωριό.

Τα αφεντικά φρόντιζαν από πριν να έχουν εξασφαλίσει και οργανώσει τον « ταϊφά » τους . Τον αποτελούσαν εργάτες και εργάτριες που τους είχαν χρόνια στη δούλεψή τους και που ήταν ή θεωρούνταν «καπαρωμένοι» προτού ακόμα αρχίσει η ορισμένη περίοδος καλλιέργειας ή συγκομιδής. Ήταν κανόνας εθιμικού δικαίου ένα αφεντικό να μην επιχειρεί ποτέ ,προσφέροντας μεγαλύτερο μεροκάματο ή άλλα ανταλλάγματα, « να σπάσει » τον ταϊφά άλλου αφεντικού, να αποσπάσει δηλαδή από αυτόν εργάτες ή εργάτριες για τον δικό του ταϊφά.

Πολλοί εργάτες εξάλλου δούλευαν στα μεταλλεία λευκόλιθου του χωριού και στο μάζεμα ρητίνης από το πευκοδάσος (ρετσινάδες).

Οι παραγιοί ήταν για πολλά χρόνια ή και για όλη τους τη ζωή στη δούλεψη των ίδιων αφεντικών. Με τα χρόνια οι δεσμοί με την οικογένεια του αφεντικού γίνονταν τόσο δυνατοί και στενοί, που οι παραγιοί θεωρούνταν πια μέλη της οικογένειας .Δούλευαν στα κτήματα των αφεντικών, φρόντιζαν τα ζώα και γενικά την περιουσία τους. Τα αφεντικά εξασφάλιζαν στους παραγιοί τροφή, στέγη, ρούχα και παπούτσια. Όταν ήταν πια να παντρευτούν ή για κάποια άλλη αιτία να φύγουν από τη δούλεψή τους, τους παραχωρούσαν λίγα αιγοπρόβατα, κανένα γαϊδουράκι ή και κάποιο μικρό κτήμα ,που θα τους εξασφάλιζε κάποια μέσα για την επιβίωσή τους.

Ανάλογη μεταχείριση είχαν και οι **παρακόρες**. Οι παρακόρες – οικιακές βοηθούς τις λένε σήμερα - ήταν κορίτσια άπορων και πολύτεκνων οικογενειών, που έμπαιναν στα σπίτια των αφεντικών από πολύ μικρή ηλικία, οκτώ - δέκα χρονών. Αρχικά φρόντιζαν τα παιδιά της οικογένειας ,έκαναν διάφορα θελήματα και όσες δουλειές επέτρεπε η ηλικία τους. Όσο μεγάλωναν, αναλάβαιναν πιο σοβαρές δουλειές του σπιτιού: Πλύσιμο, ζύμωμα, μαγείρεμα, γνέσιμο, κέντημα, ύφανση στον αργαλειό...Τον καιρό του γάμου τους, η αφεντικίνα θεωρούσε ηθικό χρέος της να προικίσει την παρακόρη της με είδη ρουχισμού, με κάποια χρυσαφικά ή και με κάποιο χρηματικό ποσό.

Πολλές παρακόρες έμεναν ανύπαντρες ,στη δούλεψη του ίδιου αφεντικού, ως τη στερνή τους ώρα.

Οι τεχνίτες αποτελούσαν μια καθόλου ευκαταφρόνητη τάξη της κοινωνίας του χωριού. Χωρίς ν' αποτελούν συντεχνίες με την καθιερωμένη έννοια του όρου, κληροδοτούσαν την τέχνη ο πατέρας στον γιο, αυτός στον δικό του γιο του και πάει λέγοντας... μέχρι γενεές δεκατέσσερις.

Γνωστοί ήταν στο χωριό οι « πελεκάνοι », άφθαστοι λιθοξόοι, που λάξευαν περίτεχνα την πέτρα, που οι ίδιοι βγάζανε στα νταμάρια του χωριού. Μ' αυτή φτιάχνανε γωνιές, κορδόνια και σουβελίκια, κοσμήματα λαϊκής τέχνης, για τις οικοδομές. Τα σπίτια μερικών πλουσίων στο χωριό ήταν εξολοκλήρου χτισμένα από πελεκητή πέτρα. Οι ίδιοι ήταν και οι αυτοδίδακτοι μηχανικοί και εργολάβοι, που αναλάβαιναν το χτίσιμο των σπιτιών.

Οι *μαραγκοί* έπιαναν δουλειά στην οικοδομή μόλις τέλειωναν οι χτίστες. Έφτιαχναν τη σκεπή για την κεραμωτή στέγη, τα ταβάνια, τα πατώματα, τις πόρτες και τα παράθυρα του σπιτιού, όλα από ξυλεία. Ο κάθε τεχνίτης είχε το μαγαζί του, όπου δούλευε με τους βοηθούς και τους μαθητάδες του.

Οι *σιδεράδες* (αλμπάνηδες, γύφτοι) δούλευαν ακόμα με το σφυρί και το αμόνι. Κατασκεύαζαν ή επιδιόρθωναν τα κάθε λογής γεωργικά εργαλεία (υνιά, κασμάδες, τσεκούρια κτλ.), έφτιαχναν πέταλα και καρφιά και πετάλωναν άλογα, βόδια, μουλάρια... Κατασκεύαζαν ακόμα τα όποια μεταλλικά εξαρτήματα ήταν απαραίτητα για τις πόρτες και τα παράθυρα των σπιτιών (μάνταλα, μεντεσέδες κ.ά.).

Οι *ράφτες* και οι *τσαγκάρηδες* δεν είχαν και πολλή δουλειά, αφού το γαμπριάτικο κουστούμι και τα γαμπριάτικα παπούτσια, που έφτιαχναν οι άνθρωποι μια φορά στη ζωή τους, τα φορούσαν μονάχα Λαμπρή, Χριστούγεννα και στερνά πια στην τελευταία τους κατοικία. Τα ρούχα της δουλειάς τις περισσότερες φορές φτιάχνονταν στο σπίτι και σήκωναν πολλά μπαλώματα επάνω σε μπαλώματα.. Έτοιμα, βέβαια, ρούχα και παπούτσια τότε δεν υπήρχαν.

Ο *κουρέας* δούλευε στο κουρείο του μόνο τα σαββατόβραδα, τότε που, κατά κανόνα και σε αραιά διαστήματα, πήγαιναν οι άντρες για κούρεμα και ξύρισμα.

Οι *μπακάληδες* συμπλήρωναν τον κατάλογο των επαγγελματιών του χωριού. Πωλούσαν *βερεσέ*, με το *τεφτεράκι*, ό,τι δεν παρήγαγε η ίδια η οικογένεια: ρύζι, πετρέλαιο, αλάτι, καφέ και ζάχαρη, χαλβά και ρέγγες...

Ο *παπάς*, ο δάσκαλος και ο *χωροφύλακας* ήταν οι αρχές του χωριού και απολάβαιναν το σεβασμό όλων, ο καθένας για διαφορετικούς λόγους βέβαια. Δεν έλειπε ακόμα και ο *μπεχτζής*, ο *αγροφύλακας*, που ήταν ο φόβος και ο τρόμος του καθενός, σαν τύχαινε η κατσικά του να πηδήσει στο χτήμα του διπλανού ή ο γάιδαρός του να κατουρήσει

μπροστά στην πόρτα του αλλουνού. Ήταν έτοιμος να τον τυλίξει σε μια κόλλα χαρτί και άντε ύστερα να ξεμπερδέψεις ...

Τα αφεντικά συμπεριφέρονταν αλαζονικά και υπεροπτικά. Ποτέ ο γιος του αφεντικού δε θα παντρευόταν μια φτωχή κοπέλα ούτε μια κοπέλα από σόι θα διάλεγε για άντρα της έναν εργάτη η παραγιό του πατέρα της. Η καταγωγή και η προίκα ήταν τα βασικά κριτήρια για την επιλογή συζύγου, που κατά κανόνα γινόταν από τους γονείς. Ακόμα βέβαια τότε η γυναίκα δεν είχε τα σημερινά εφόδια (μόρφωση, επάγγελμα, εργασία κτλ.), που της εξασφαλίζουν ίσα δικαιώματα με τον άνδρα. Και οι νέοι δύσκολα είχαν τη δυνατότητα να σπουδάσουν, όσο προικισμένοι και αν ήταν. Η εκπαίδευση ήταν ακόμη προνόμιο των λίγων και ισχυρών, των φίλων των κρατούντων. *Πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων* δεν έπαιρνε ο καθένας. Ο εμφύλιος είχε χωρίσει τους Έλληνες σε εθνικόφρονες και σε μιάσματα. Ο δρόμος για την κοινωνική εξίσωση ήταν μακρύς ακόμη. Το ποτάμι έπρεπε πολύ να κυλήσει.